

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יב, תשכ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מה מקבלים ומה אין מקבלים ?

הדברים שנגע בהם פרופ' שרפשטיין במאמרו „העברית במדינת ישראל בשנת תש״ך“ (”לשונוני לעם“ קי״ט) יש בהם עניינים עקרוניים הטעונים בירור נוסף, מה כשר ומה פסול בשימוש הלשון, ויש בהם גם פרטים, שאפשר לראותם אחרת משרואה אותם המחבר. לצד העקרוני אשיב במאמר מיוחד, ועל שני פרטים רצוני להעיר כאן.

א. פרופ' שרפשטיין פוסל את הביטוי „הוא קיבל נזלת“ — לפי שנזלת אין מקבלים בעברית. הביטוי הזה בא אלינו מן החוץ, כמו רבים אחרים.

ודאי וודאי אנו מצווים לעמוד על המשמר בתקופה זו של קיבוץ גלויות, שלא תהיה העברית כלי קיבול לכל לשונות העולם בשימושים, בניבים, במבנה המשפט — שהרי יש בהם מנשמת הלשון. אולם יש לעיין בכל ביטוי חדש לגופו ומשתי בחינות: א) אם אין בו ציור טבעי של עם, העובר בלשונו מופשט למוחש, בייחוד בלשון העממית; ב) אם אין גם בעברית מקבילה בשימוש הנדון.

אשר לבחינה הראשונה — הרי ברור לנו, שלשון עממית נוטה לציורים. מוחש במקום מופשט הוא קו אופייני בכל לשון עממית. כך סבורים בלשנים רבים, ביניהם גם האוורס Handbuch der erklärenden Syntax, ע' 146, ואילך. ואשר למסורת — הרי מקבלים בעברית דברים רבים, מוחשים ומופשטים: מקבלים מלקות (מכות ג, יא); מקבלים אבן (בראש שם ב, ב); מקבלים רצועה (במובן: לקה

ברצועה): משל לאחד שנטל את המקל והכה בו שני בני אדם, ושניהם קיבלו את הרצועה ויודעים צערה (שמות רבה ב, ה); מקבלים פורענות: שאם עשאן אדם, מקבל שכר, ואם לאו, אינו מקבל עליהם פורענות (רש"י שמות כ, א). ואם מקבלים מלקות, רצועה, פורענות וכד', במה גרועה מהן הנזלת?

ב. הביטוי חלק הארי יסודו במשל הידוע של איסופוס על הארי, השועל והחמור, שעמדו לחלק ביניהם את טרפם חלק כחלק, ובסופו של דבר לקח לו הארי את החלק הגדול ביותר. הניב חלק הארי משמעו אפוא "החלק העיקרי או החלק הגדול ביותר". ניב זה הוא קניינן של לשונות רבות, כשם שהמשל גופו הוא בין-לאומי, והוא מקובל גם בעברית. מפני מה פסול הוא, לפי המאמר הנ"ל? משום שאולי איננו מובא באיזה מדרש? אין אני מפורצי שערי הלשון — אולם כלום נכבול את הלשון בכבלים?

משה סתוי

עוד לעניין "אין הבור מתמלא מחוליתר"

(לדבריהם של ג"מ ושל מ' שרת ב"לשוננו לעם" ק"ט)

מימרותיהם ומשליהם של הקדמונים היו מכוונים אל העם ובוודאי היו מושתתים על תמונות ועובדות, שהעם נפגש בהן יום ויום ושעה ושעה, ושזיהוים לא היה מעורפל ומפוקפק.

ולענייננו: בשעה מוקדמת מאוד (כיוון שעלה עמוד